

Kaxarranka

Nerea Arrien Elordi

*enskara
txanpan*

Kaxarranka

Nerea Arrien Elordi

Julene Azpeitia 32. ipuin lehiaketa

2019

1. saria

2019ko azaroan digitalizatutako ipuina.

© Nerea Arrien Elordi (ipuinaarena)

© Zumaiako Udala (argitalpen honena)

Isla atzera baino urrunago ez nintzela sekula helduko esan zidan. «Hori duzu pinguino piura», geroago. Orduan eman nion muturrekoa. Eta huraxe izan zen dantza egin nuen azkenekoa, kulparen saburdinak oin azpiak ziztatu zizkidalako.

Arrainen zera horregatik edota portu ondoko bizitzari itsasten zaion hezetasunagatik —auskalo, zergatik— kostaldekoon memoria labaina izaten da. Irristakorrak ditut oroitzapenak baina egun hartako sekuentzia, planoz plano azaltzen zait lo hartu ezin dugunon zineman. Protokoloak markatzen dizkit eszenak. Lehena, udaletxean; almidoitutako arropen artean. Tente mantentzen diren praka zuri eta alkandora janzten ditut. Ezberdin sentitzen hasten naiz, mahoidun jantzi diren lagunen artetik. Baina batez be, egunero naizen mutil horretatik. Eszenaren une zehatz horretan gelditzen ditut gomutak eta etengabe, psikoanalizatu egiten naiz. Apaltasunean hezi zuten haur hura datorkit burura. Baiezkoa ematen zuena, ezezkoa nahi zuenean. Gero, nerabegaroko gora-beheretan —gehiago beherakoetan, gorakoetan baino— bera ikusten dut. Muturrekoa eman baino hamar bat urte lehenago. «Ander, Galder ikusi dut. Zoaz harengana». Eta amarengan ere, miresmena sumatzen nuela gogoratzen dut; gu baino izen exotikoagoak ekartzen zituzten beraneanteekiko. Itsaso turkesan bainatzera etortzen ziren, udako solstizioarekin batera eta isla atzeko ilunabar laranja lapurtzen ziguten, alokatutako etxeetan gosaritan edateko. Amona zenaren etxea hartua zuen Galderren familiak. Laugarrenean, haiek; hirugarrenean, gu. Beti, azpian. Beti, bat gutxiago. Gutxiagotasun sentimendu horren gainean, kilin-kalan ibili dira nire izaeraren hagak. Zoritxarreko egun hartan, espaloi muturrean, itsasora jausiko edo ez, sorbaldan hartuta, santua ibili zuten bezala. Bizitza eta heriotza

bera ere, kilin-kala bat direlako. Muturreko bat, laprast tentel bat eta garondoak krak. Eta San Pedro ez, baina ni erori nintzen itsasora. Beraneanteek ukitzen ez zuten gasolinazko portu hartara. Galipota baino ilunagoa zen zerraldora. Bai, heldu nintzen isla baino urrunago: Casa putasen zegoen kartzelara. Sikiera horretan, Galder putasemeak kale egin zuen.

Berezia zen egun hura. Ekainaren hogeita bederatzia. Sanpedroak. Espeziala zen niretzat, behingoz, gainean nengoelako. Herri oso bat neukan neure oinetan. Eta zeruetako ateko santua, aurrez aurre. Ez zen gaztaro difuminatu hartako egun zuri beltz arrunta. Ez. Zorionaren saturazioa topera zegoela esango nuke. Argia edo itzala, axolagabe. Kolorez beteta agertzen zaizkit eszenak. Egurrezko etxeetako loreen magentak edota arrantzalez jantzitako herritarren urdin elektrikoak. Neure burua ikusten dut portuan barrena, oinez. Harro, almidoitutako alkandora zuriaren gainetik fraka jantzita. Loreak bularrean eta xistera eskuan. Fred Astaire gutxi zen orduan nire parean. Alkaterna itsasoaren gainean dantzatu ahal izango nukeela esaten badut, ez nintzateke gezurretan ibiliko. Ur beltzaren dentsitate demasaren aldean; arin, gaseoso ia. Zeruetara igotzeko bidean dagoen izaki etereoa nola. Santuari egiten zitzaion meza nagusira zihoazen andreek txalotzen ninduten. «Abilla zara, gero! Botako dizut gero, Sanpedropean, irrintzi bat». Haur baten zorion izarigabea zen nirea.

Protokoloak markatzen zuen bigarren gunera zuzendu nintzen. Kaxa zegoen lekurantz, alegia. Horrela datorkit hurrengo eszena: kofradiarantz nindoala, santuaren prozesioak herria polarizatzen zuen bitartean. Plaza eta eliza parte bat betetzen zen heinean, husten zen tala eta portua. Alderantziz izango zen ordubete beranduago, ordea. Nirea izango zen protagonismoa, orduan.

Maitte nuen kaxarranka aurreko unea. Bakardade arraro hura. Eta gogoratu ahala, kaxa zaharraren usaina datorkit. Badaudelako sentrazio batzuk, beste batzuek osotuak. Horregatik, niretzat, bakardadeak beti izan du egur zahar usaina. Inoiz baino gehiago, zerraldo honen barruan. Eta sekula ez da kondena justuago izan; neuk ere, hilkutxa bat izan zitekeen kaxan sartu nuelako bera.

Kokodrilo bat ekarri zuen paparrean. Txikia zen baina gure irlako narrastitzar jurasikoa baino handiagoa iruditu zitzaidan haren bular puztuan. Kanadatik etorri berri zen, abokatu titulua eta master internazional bat besapean zituela. Sakelari dirua eta ahoan kaka. Isla atzera baino urrunago ez nintzela sekula helduko esan zuen. Barrezka, aho handiz; hain handiz, ezen gure belaunaldikoetan hain propioak diren enpasteak ikusi bainizkion. Bokatarik kendutako albalaz eginiko horiek, esan nahi dut. Itacatik bueltatutako Ulises bat zirudien. Eder, ilehori, orbangabe eta harro. Bere handitasuna, herri txiki batean kabitu ezinik. Gero esan zuen piurarena. Pinguinoarena eta hori guztia. Eta muturrekoa eman nion. Noizaldirik ez balego bezala gogoratzen dut. Denbora pilatzen zait une horretan. Eszenak izoztu eta memoriaren sekuentziak konkortu. Petrilaren gainean dakusat haren garondoa. Pelikula hitsaren zuri-beltzean, garrasika gorria. Surfariaren lastozko ilea tintatzen dion odola. Ondoren, derrepentean, kaxa milenarioa irekitzen dut. Kofradiako paper garrantzitsu haiek gordetzen zituen zerraldoa. Nire dantzalekua. Eta badator sentazio sinergia: kofradiako arrain usaina, itzalaren freskoa eta kaxaren egur ufada. Betirako itsasten zaizkit erraietan. Eta batetik besteak bereizteko, ez dago modurik. Ez dago modurik, sentimenduaren biderkatzea ekiditeko, zentzumenak mutilatu barik. Gorputzean sartuta izango ditut hil arte.

Buruak ordenatzen dizkit gertakariak:

Garun azpitik heltzen diot, belaun tolestaturtatik. Kaxa irekitzen dut. Barruan sartzen dut. Kaxa zarratzen dut. Frakari, mahuka muturretatik, tira egiten diot. Beltzak gorria zurruputzen du, gau ilunak krepuskulua nola. Aurreikus dezaket; neuri ere, zori beltzak zurrupatuko dizkidala aurrerantzeko egunsentiak. Kartzelatik ez ditut ikusiko. Badakit. Horretaz oso kontziente naizela gogoratzen dut.

Geroagokoak, beste abiadura batean datozkit. Aurreraka botatuko pelikula baten antzera. Baporetik, itsas zabalera, dzanga egin nuen hartan bezala. Orduan, lehenengoz, bizitzak hartu ditzakeen eritmo ezberdinez jabetu nintzen. Ezin izan nion baporearen martxari eutsi, itsasoko geldotasun dentsoan. Bai; denbora, kartzelan, antzeko itsaso dentso bat da. Antzeko bapore baten martxan

imajinatzen dituzu kanpokoak. Eta hesien atzean, memoria denbora horretara doitzen da. Hutsala arin doa baina egun hartakoa, geldo. Astiro akordatzen naiz eta moteltasun horrek detaile guztiez jabetzea ahalbideratzen dit: kofradiatik etxerako bidea hartu nuen. Aitonaren lagunekin topo. «Preeessstttt zaaauudeeeee, txooo?», galdetzeko, hondo abisaleko patxadaz ahoa ireki zuten. Gardentasun harrigarritz senti ditzaket hormetako itzalak, esekitokietako arropak, leihoetatik zetozen lapiko usainak. Inurri batzuk horman gora ikusi nituela esan dezaket. Laguna hil eta gero; inurri beltz batzuk karezko paretan gora. Ezezkoa egiten diot buruari egoeraren absurdoan. Baina inurri haietako batek bere parean izugarri handia zen hosto bat zeraman gainean. Eta orduan ikusi nuen; badaudela bere proportzioetarako handiegiak diren kargak eramatera kondenatutako izakiak. Halako pisu bat eraman beharko nuke aurrerantzean: hiltzailearen zama. Baina inurri ziztrin bat gai bazen, neu ere —herri txiki bateko mutil xumea— gai izan beharko nuke.

Ez zegoen besterik; zetorrena hartu. Etxetik ikusi nuen kilin-kala. Kalan-kili neukan barrua eta kilin-kolo bizitza. Harrizko santua bezalakoa izatea desiratu nuen; inerteza, bihotz-gabea, bizigabea. Uretara erori edo gainean zeramaten gizonen sorbaldan tente geratzea bost zitzaiena. Gainazalean flotatzen duten arrain hil horietako bat.

Bazirudien unibertsoari edota denboraren joanari ez zitzaiola nire zortea inporta. Axolagabekeria existentzial horrek akitu ninduen. Nirekin bizi erdi zeramaten kardantxiloek be, kezka barik kantatzen zuten. Ez ziren txori horiek nireak, ordea. Okilak neuzkan errailetan, kulparen habia zulatzen.

«Txo, non zabiz?», irakurri nuen, "Kaxarranka" izeneko whatsapp taldean. «Sanpedroperantz egin behar dugu bost minutu barru», kaxa eramango zuten kofradiako arrantzaleak nire zain zeuden. Erremua eskuan ikusi nituen leiho azpitik pasatzen. «Kaka-larria etorri zait eta etxerantz egin dot. Orain noa», eta begitxoak dituen kaka-erotikonoa bidali nien. «Kaka, horixe. Kaka falttua». Berba horiek esan nituen atea itxi aurretik.

Eszenak banaka gogoratu ditzaket. Argazkiak izango balira bezala. Txikitan neukan Supercinexinaren modura martxan jartzen ditut gomutak, uneoro. Klik eta argazki bat. Klik, beste bat. Eta, azkenean, irudiak txirikordatzen zaizkit eta egun hartako istorioa filmatzen dut, buru atzean. Aktore protagonista; neu. Sekundarioei, berriz, sufritzea tokatu zitzaien. Kaxa sorbalda gainean, sufrikarioa sumatu zitekeen haien aurpegietan. Arrantzaleen bekokia hain zegoen zimurtua, ezen min ematen baitzuen. «Ostia, hildakoa dago barruan, ala? », bota zuen batek erantzuna baiezkoa zela jakin gabe. «Hau pisua, redios». Eskuak atzean bilduta, barre egiten zuten jubilatuek. «Oraingo gazteak mengelak dozak», esan zuen Torreenekoak. «Horren aldean bestelako fundamentuz altxatzen genduan guk kaxa», Mari Karmenen gizonak. «Horrek dira izerdiak eta plantak!». Eta gazteen gizentasun hauskorra zaurituta utzi zuten txutxu-mutxuak bolo-bolo zabaldu ziren. Gauza okertu egin zen kaxa gainera igo nintzenean, ordea. Nekeetako amaren keinua, nirea eta kapiroteek ezkututzen ez zuen penitentziarena, azpikoena. Aste Santuko prozesioa zirudien, donarioan joan behar lukeen festak. Gehiegizkoa zen hosto erraldoi bat gainean zeramaten. Mahoiz jantzitako zortzi inurri haiei ez zegokien zama hura. Baina batzuetan, geuri ez dagokigun zamak eramaten ditugu. Hori, horrela da.

Ane ikusi nuen jendetzan. Ezkontzeaz geunden udaberri partean. Eztia zerion begietatik, niri, berriz, odola eskuetatik. Dimentsio erraldoiko hosto bat irudikatu nion buru gainean berari ere.

Kai-gaineko etxeetatik dingilizka zeuden banderatxoak jo nituen buruarekin. Hortxe kokatzen dut pelikularen inflexio-puntua. Nolabaiteko lizentzia ematen diot neure buruari gomuta horretaz disfrutatzeko. Zulo honetan orduak emateko, behar baita nolabaiteko fribolitatea. Sinetsidazue.

Txistu eta danbolinaren doinu errepikakorrak ditut soinu bandatzat. Biko erritmo bizian dakuskit imajinak. Mahoiz jantzitako arrantzale bat. Gero, herritar bat. Ondoren, beste bat... aurpegi guztiak berdindu arte. Denbora izorratutako disko bat baino ez da. Baina ortozik nago. Eta bere gainean. Eta ez da etxebizitzaren logistikaren kontu bat. Pisuz pisu dagoen mailaketa baten asuntua. Ez nago

laugarrenean eta bera hirugarrenean. Ezta ere, mailaketa sozialaren zera bat; ni arrantzale xume baten semea eta bera abokatu familia garrantzitsu baten oinordekoa. Ez. Gauza da, ni zerua ukitzeaz nagoela santu baten aurrean, eta bera, berriz, lur azpian egon zitekeen hilkutxan. Endemas, ni bizirik nagoela eta bera hilik. Psikopatia kontua irudituko zaizue, badakit. Baina beste dimentsio batean nengoen momentu hartan. Ez nazazue logika arruntarekin epaitu, arren.

Gero, dantzaren trantzea etorri zen. Dantzak horretara eraman bainau beti. Ezker-eskuin. Biribilketa. Eskuak gora. Gurutze forma, fisikaren legeei eusteko. Orekari txanpa irabazi. Kilin-kalari gerra. Pauso batek, bestea. Aurreko mugimenduari, ondorengoa. Eta gora, gora, gora. Inguruko irrintzi haien dezibelioak baino gorago. Hain altu, ezen zeruetako atea irekitzen duen santua aurrez aurre daukadala. Eskuan ditut giltzak. Ez dute ireki nahi. Bekatu handia omen daukat. Baina ez dit axola. Han nago. Flotatzen. Azpian dagoen heriotza, miseria eta eguneroko errealitatearen gainean.

Filmaren kanpoaldeak protokoloari jarraituz aldatzen dira. Hurrengo parada; arrantzaleen kofradia. Gertakarien muinerantz gindoazen. Hemen kale egiten dit pixka bat memoriak. Trantzea potentea izan baitzen eta lur hartzea, inoiz baino gogorragoa. Lauso batean bezala ikusten ditut eszenak, pertsonen aurpegiak. Alkateak eta apaizak jarraitzen zutela kalejira esan dezaket. Eleizgizonak eta kontzejalak. Inor ez zen hilotzaz konturatu. Bizitza eta heriotza oharkabean igarotzen direlako, aurrean baditugu be.

Baina odolaren gorria deigarria da. Ez da kasualitatea film zuzendarien kolorearekiko apustua. Hamaika adibideren artean, "La lista de Schindler" hartako neskatilaren beroki gorria, zuri-beltzaren gainean. Odola, horrela agertzen baita nire pelikularen efektu kromatikoan. Nabarmen, protagonista, txilioka (isildu ziren irrintzi haiek baino agudoagoa). Kaxaren zuloren batetik ateratzen hasi da. Edota denborak puztutako egur porotsutik. Azpian doazen mutilen eskuak zikintzen ditu. Gero, tantaka, gorriaren soinua espaloi karratuaren kontra. Torturetako geletan, buru gainean nola. Halan sentitzen dut. Gainontzekoa, kolorgea: jendearen aurpegia, mahoia, loreak, itsasoa. Azkenengoz, isiltasuna. Absolutua. Pelikularen

bolumena jaisten da, bat-batean. Off-ean ikusten dut. Nola arrantzale batzuk kaxa soltatzen duten. Nola eskuei begiratzen dieten. Izua. Keinu beldurtuak jendetzan. Eta derrepentean, oihu bat: «Atera hemendik, joder!»

Udaltzainak eskutik heldu zidan. Ondoren kaxa ireki zuen. Galder atera zen, mankatu baina eder. Epika greziarrean zauritutako heroi galantaren antzera. Batek esango luke lasaitu ederra hartu nuela. Hiltzailearen zama kendu. Baina ez zen horrela izan. Desproporzio handiegia sentitzen nuen; patuaren eta errealitatearen artean.

Merkuriozko hosto bat zeraman inurri bat nintzen. Inoiz baino frakasatuago, inoiz baino gailenduago, inoiz baino azpiratuago. Ezin izango nuen hosto hura eraman.

Hurrengo ez dut garbi gogoratzen. Memoriaren amarruak direlakoan nago. Orduan pairatutako lotsaizuna saihesteko bideak edo. Pelikula hartan neure burua non kokatzeko gai ez banaiz ere, zehaztasun zorrotzez dakit, inoiz baino gehiago, isla atzean nengoela. Kofradia aurrean zegoen mutila, betirako joan zen orduan, Galderrek etengabe bidaltzen zuen lekura. Gorputza egon daitekeelako leku baten baina arima, berriz, bestean. Ondo irakatsi ziguten katekesian. Baita ere, txikitako pirata kontuek: mapak ez daki ezer lurraldeaz. Eta nire lurralde sentimentala galtzaileen isla atze hartan zegoela; hori da kontua.

Olatuak izan zitezkeen edota arrainak. Gauza da, Galderrek opa zidan erbeste hartan, identitate oro galdu zela. Ez zegoen Torreenekorik, ezta Mari Karmenen gizonik. Dena zen difusoa, anonimoa. Izen gabeko gorputzak metatu zitzaizkidan nire inguruan. Badakit ezkutatu nahi izan nuela, baina galduta nuen orientazioa kofradia aurreko mapa hartan. Lotsaren lurraldeak bete-betean aurkitu ninduen, ordea. Horretan ez nintzen galdu, nahiz eta gogo biziz desiratu. Ezkutaleku bat bilatu nuen jendetzan, zeruan, lurrean baina ezinean, eskuan neukanari eutsi nion. Xistera azpian sartu nintzen. Magoaren batek untxi bilakatu eta bertan desagertuko ninduelakoan. Ez zen esperotakoa gertatu; egoeraren bizarro eta rokanboleskoa areagotu baino ez zuen egin, ordea.

Lasaigarria izan zen eskuburdinak eskumuturretan eta udaltzainaren begirada aseptikoa sentitzea.

Gero, aldizkarietan atera zen: «Kaxarrankako hiltzailea», «Sanpedropeko hilotza»... antzeko titularrek bete zituzten bazterrak. Teleberrin ikusi nuen Galder. Inoiz baino ilehoriago, inoiz baino beraneanteago, inoiz baino abokatuago, inoiz baino justuago... atzean zeukan San Pedro baino santuago. Eta ezer ez gehiago.

Orain ere, dantzatzen dut. Eguneroko kaxaren gainean. Ez da erraza denboraren orekari eustea. Bestelakoa da kilin-kala: kartzelaria dut San Pedro eta haren giltzarrapoak baino ez du zeruko atea irekiko.